

Grazing Study Tour 2023

2023-06-05

Nazwa spotkania: Grazing Study Tour 2023

Data: 9-11 maja 2023 r.

Miejsce: Holandia

Organizator: Eurosite the European Land Conservation Network

Cel:

Krajowy Sekretariat Konwencji Ramsarskiej wziął udział w warsztatach terenowych dotyczących użytkowania obszarów podmokłych. Na warsztatach zaprezentowano holenderskie obszary chronione prawem krajowym i Konwencją Ramsarską (parki narodowe, rezerваты przyrody, obszary Ramsar, tereny zalewowe), na których utrzymanie siedlisk przyrodniczych jest zapewnione poprzez wypas zwierząt, szczególnie bydła. Warsztaty miały za zadanie wskazanie mocnych i słabych stron, zagrożeń i szans oraz możliwości finansowania zarządzania obszarami poprzez tego typu użytkowanie.

Przebieg:

Warsztaty rozpoczęły się 9 maja w Amersfoort w siedzibie Natuurmonumenten - największej w Holandii organizacji ekologicznej, gdzie zaprezentowano uczestników i program spotkania. Współorganizatorem spotkania były holenderskie Lasy Państwowe (Staatsbosbeheer) i organizacja Eurosite zrzeszająca instytucje zajmujące się obszarową ochroną przyrody. Polskim partnerem Eurosite jest Stowarzyszenie na rzecz Wybrzeża (Polish Society for the Coast). W czasie warsztatów przeprowadzono w grupach analizę SWOT zarządzania obszarami chronionymi poprzez wypas.

Oostvaardesplassen rezerwat przyrody (+ Nieuw Land National Park, + obszar Ramsar)

Wizyta terenowa rozpoczęła się od prezentacji rezerwatu przyrody w siedzibie. Obszar o powierzchni 5 500 ha zarządzany przez Lasy Państwowe jest znany z prowadzonego tam eksperymentalnego przywracania dzikości (rewilding). Położony jest na polderze zalewowym 8 m p.p.m. utworzonym w 1968 r. Wbrew pierwotnym założeniom, obszar nie został przekształcony w strefę przemysłową, a w związku z gromadzącą się tam płytką wodą stał się natomiast ważnym miejscem postojowym dla ptaków przelotnych, w 1989 r. został wpisany na listę obszarów Ramsar, a od 2018 r. jest częścią najmłodszego parku narodowego Nieuw Land National Park. Jest to obszar ptasi Natura 2000, gdzie przedmiotami ochrony są m.in. kormoran wielki, warzęcha zwyczajna, czapla biała, bielik i bąk zwyczajny.

W celu zapobieżenia zarastania obszaru zaroślami wierzbowymi i trzciną do obszaru sprowadzono w latach 90' XX w. koniki polskie, jelenie i bydło Galloway. Obszar został ogrodzony w celu zapobieżenia katastrofom komunikacyjnym i szkodom w rolnictwie. W ramach idei przywracania dzikości zastosowano bierne zarządzanie obszarem. Nadmierny rozrost populacji zwierząt i brak naturalnych dużych drapieżników oraz kilka deszczowych sezonów sprawiły, że najpierw w 2005 r., a później w 2017 r. zwierzęta masowo umierały z głodu. Protesty opinii publicznej doprowadziły do zmian w zarządzaniu obszarem (wprowadzenie silnego odstrzału redukcyjnego oraz oddanie części zwierząt innym organizacjom na cele ochrony przyrody) i zmian w komunikacji.

Projekt przywrócenia dzikości w obszarze nie udał się z wielu powodów: całkowita izolacja obszaru (ogrodzenie), brak realizacji planów utworzenia korytarza ekologicznego z lasami w kierunku Niemiec, kontrowersje w sprzedaży gruntów, niekontrolowany wzrost populacji koników, jeleni i bydła, niekorzystne warunki pogodowe. Obecnie władze parku z zainteresowaniem śledzą doniesienia o wilkach notowanych w odległości ok. 50 km od obszaru, których obecność w obszarze może zmienić strukturę populacji i wzorce zachowań dzikich zwierząt.

Veluwezoom National Park

Najstarszy park narodowy w Holandii (1930 r.) o powierzchni około 5 000 ha położony na wydmach powstałych w czasie zlodowacenia plejstocénskiego z najwyższym punktem 110 m n.p.m. Krajobraz parku składa się z lasów i wrzosowisk oraz niewielkiego dryfu piasku. Rodzimą faunę reprezentują jelenie, dziki, borsuki i rzadka w regionie kuna leśna.

Dominujące zbiorowiska roślinne to wrzosowiska, które częściowo ulegają zanikowi na skutek zmian klimatycznych. Wypalanie nie jest dozwoloną formą ochrony przyrody w Holandii. Siedliska wrzosowiskowe są utrzymywane w stanie otwartym dzięki wypasowi szkockiego bydła wyżynnego. Natuurmonumenten jako zarządzający obszarem utrzymuje stada zwierząt na stałym poziomie, prowadzi kastrację byków, oddaje niektóre osobniki do obszarów chronionych w innych częściach Europy.

Sukcesem obszaru jest połączenie dużej części obszaru z enklawą po drugiej stronie autostrady za pomocą ekoduktu, co zwiększyło areał wypasu. Obszar jest ogrodzony, a turyści są ostrzegani przed bliskim kontaktem z dużymi zwierzętami. Główny problem obszaru to brak dostępu do wody pitnej dla zwierząt, którą trzeba dostarczać na bieżąco. Wilki pojawiające się na pograniczu niemiecko-holenderskim mogą w przyszłości zmienić zarówno strukturę populacji bydła, jego wzorce zachowania, jak i postrzeganie obszaru przez turystów. W pobliskich lasach zanotowano w ostatnich latach 3-4 watahy wilków.

W związku ze sztucznymi zalesieniami prowadzonymi ok. 80 lat temu, na terenie parku narodowego znajduje się także ubogi biologicznie las sosnowy. Władze parku stoją przed dylematem jego pozostawienia do samoistnej degradacji albo wycięcia i odtworzenia siedlisk wydymowych.

Millingerwaard (Natura 2000)

Millingerwaard to pilotażowa inicjatywa odtwarzania przyrody w Holandii rozpoczęta w 2014 r., zapewniająca więcej przestrzeni dla rzeki Waal w rejonie Nijmegen. Teren Millingerwaard o powierzchni 5 000 ha pokazuje, jakie korzyści mogą odnieść zarówno ludzie, jak i dzika przyroda, gdy naturalne procesy mają swobodę przekształcania krajobrazów.

W odpowiedzi na obawy związane z powodzią, zmianami klimatycznymi i intensywnym rolnictwem, w połowie lat 80. powstała nowa wizja holenderskich rzek. Realizowane od tego czasu wieloletnie programy ochrony przyrody („Plan Bociana”, „Żyje rzeki”, „Miejsce dla rzek”) skupiły się na ekologicznym odtworzeniu krajobrazu rzeczno, na który wpływają naturalne procesy hydrologiczne i morfologiczne. Począwszy od wczesnych lat 90. drogi wodne w Millingerwaard zostały przebudowane, tak aby równiny zalewowe mogły ponownie odgrywać swoją naturalną rolę w ochronie przeciwpowodziowej. Odsunięto wały przeciwpowodziowe od brzegów rzeki i umożliwiono rzece Waal meandryzację. Modelem wykorzystywanym do odbudowy doliny rzecznej była m.in. rzeka Bug.

Intensywne rolnictwo zostało zastąpione wydobywaniem gliny, co zróżnicowało krajobraz rzeczny. Swobodnie wędrujące stada bydła rasy Galloway i koniki polskie pasą się obecnie na terenach zalewowych Millingerwaard przez cały rok, przyczyniając się do stworzenia mozaikowego krajobrazu. Bobry, wydry, borsuki, czapla biała, bielik, rybitwa czarna, podróznicek, skowronek i derkacz są przedmiotami ochrony tego obszaru. Regularnie obserwowany jest rybołów i bocian czarny. Zimą często gromadzą się tu dziesiątki tysięcy gęsi.

Stada zwierząt są zarządzane przez organizację pozarządową mającą podpisane porozumienie z Lasami Państwowymi. Problemem jest zanieczyszczenie dioksynami z powietrza, prawdopodobnie z fabryk w Niemczech, które wyklucza wprowadzenie do obrotu handlowego mięsa zwierząt wypasanych w obszarze chronionym.

Obszar jest dobrym przykładem odtwarzania ekosystemów wodno-błotnych poprzez odsuwanie wałów przeciwpowodziowych od brzegów rzeki. Działanie takie było możliwe dzięki konsekwentnej realizacji długoterminowych planów (30 lat odtwarzania) oraz zapewnieniu stabilnego finansowania.

Gospodarstwo rolne Jaspera Spieringsa

Właściciel gospodarstwa rolnego położonego na przedmieściach miasta Oss i w dolinie rzeki Maas umożliwił obejrzenie gospodarstwa dążącego do zmniejszenia wpływu na środowisko naturalne i zwiększenia dywersyfikacji dochodów. Rolnik stosuje się do zaleceń dotyczących koszenia i wypasu wpisanych w plan ochrony obszaru.

Rodzinne gospodarstwo rolne powstało w latach 80' XIX w. W latach 90' XX. było skupione na chowie krów mlecznych, a stado liczyło około 150 sztuk bydła. Od początku XXI w. ilość krów mlecznych jest zmniejszana (obecnie wynosi około 80 sztuk). W zamian gospodarstwo wprowadziło chów krów tradycyjnej rasy Brandrode (bydło holenderskie czerwone) na mięso, produkcję serów z mleka krowiego, market spożywczy z żywnością premium oraz przedszkole dla dzieci do lat czterech.

Konsumenci bardzo cenią produkty z obszarów chronionych oraz niewielkich gospodarstw, gdzie cały cykl produkcji jest kontrolowany przez rolnika (naturalne nawożenie gleby, terminy wypasu, chów zwierząt z minimalną ingerencją farmakologiczną, przetwórstwo mleka i produkcja serów). Zawartość tłuszczu w mleku, sery i mięso bydła holenderskiego czerwonego nie są wystandaryzowane. Wszystkie te produkty sprzedawane są w markecie spożywczym właścicieli gospodarstwa.

Biesbosch National Park (+Natura 2000, +Ramsar)

Biesbosch na obszarze 9 600 ha tworzy słodkowodny obszar pływowy (freshwater tidal wetlands). Jego przypiły i odpływy związane są z ruchami wody w morzu, które okresowo blokują dopływy wody rzecznej do ujścia. Dzienna różnica poziomu wody może dochodzić nawet do 100-200 cm. Ujście rzek oddzielone jest od morza zaporą, która zapobiega wdzieraniu się mody morskiej i powodziom sztormowym.

Wizyta studyjna odbyła się częściowo w muzeum parku narodowego, a częściowo w terenie. Obszar Noordwaard został odtworzony dopiero w XX wieku i obejmuje jedno z najbardziej żyznych pól uprawnych w całej Holandii. Jednak w wyniku wysokiego poziomu wody w holenderskich rzekach w latach 90. XX w. rząd zdecydował o ponownym połączeniu Noordwaard z dopływami Renu. W ten sposób obszar służy jako bufor, zapobiega pęknięciom wałów i powodziom na gęsto zaludnionych obszarach delty Ren-Moza-Skalda.

Roślinność to głównie zarośla wierzbowe, chociaż powszechne są również podmokłe łąki i trzcinowiska. Biesbosch jest ważnym obszarem podmokłym dla ptactwa wodnego i ma bogatą florę i faunę. Poprawa warunków hydrologicznych spowodowała powrót rybołowa i bielika jako ptaków lęgowych w tym obszarze, zwiększenie populacji bąka i zimorodka. Jest to miejsce szczególnie ważne dla migrujących gęsi.

Główne zagrożenia dla obszaru to zanieczyszczenie osadami przemysłowymi od lat 70. XX w., które wpływa na jakość wody i gleby, zmiany klimatu powodujące zarastanie obszaru zaroślami wierzbowymi i presja turystyczna. Niektóre z tych zagrożeń jest zmniejszanych dzięki stadom wyżynnego bydła szkockiego i konikom polskim, zgrzającego trawę i odpornego na niekorzystne warunki atmosferyczne w czasie zimy.

Główne wnioski z warsztatów:

- Wypas zwierząt ras odpornych na niekorzystne warunki atmosferyczne jest jedną z możliwości ochrony terenów otwartych w dolinach rzecznych. Trudne warunki dobrze znosi wyżynne bydło szkockie i koniki polskie oraz tradycyjne rasy zwierząt.
- Silnie przekształcone środowisko naturalne Holandii jest odtwarzane dzięki stabilnym wieloletnim programom, finansowaniu i współpracy strony rządowej (Lasom Państwowym) z największą organizacją ekologiczną w Holandii zrzeszającą prawie milion członków (Natuurmonumenten).
- Działania odtwarzania ekosystemów wodnych i mokradłowych są skomplikowane. Wymagają wykupu lub wywłaszczenia gruntów, edukacji i akceptacji społecznej, alternatywnych źródeł dochodu.
- Odtwarzanie naturalnych procesów biologicznych jest możliwe w mało przekształconym środowisku. Obszary silnie przekształcone i izolowane wymagają wprowadzenia zarządzania.
- Brak dużych drapieżników w ekosystemie powoduje zachwianie równowagi w strukturze zwierząt roślinożernych, co z kolei prowadzi do ich nadmiernej reprodukcji i eksploatacji środowiska.
- Polska w porównaniu z Holandią charakteryzuje się większą naturalnością środowiska, kompleksami leśnymi, mniej przekształconym środowiskiem wodnym. Dążenie do rozwoju zbliżającego Polskę do poziomu cywilizacyjnego krajów Europy zachodniej (w tym Holandii) nie może jednak odbywać się kosztem środowiska naturalnego. Przykład Holandii pokazuje, że odtwarzanie środowiska naturalnego jest procesem długotrwałym, kosztownym i często skazanym na niepowodzenie. Dlatego ważniejsze niż odtwarzanie jest zapobieganie degradacji środowiska
- Druga część warsztatów planowana jest we wrześniu 2023 r. w płu-zach. Polsce (Woliński Park Narodowy, Park Narodowy Ujście Warty, prywatny obszar chroniony Ujście Odry).

[Program Grazing Study Tour 2023](#)

Grazing Study Tour 2023, Holandia - od 09 maja 2023 do 11 maja 2023

